

Autonome leeders, duurzaam resultaat

Kaatje Dalderop, Stichting Melkweg+

Elwine Halewijn, ITTA

Gepubliceerd in Les, jaargang 33, 2015, nummer 0.

Herkomers

In Amsterdam werden ze aangeduid als ‘herkomers’: cursisten die eerder een taaltraject gevolgd hebben en zich op enig moment opnieuw aanmelden voor een cursus. Bij een rondvraag in andere gemeentes bleek het beeld herkenbaar: een groot deel van de mensen in taalcurssussen voor laagopgeleide tweede taalleerders volgde eerder één of meer cursussen. Onder Nederlandssprekenden is dit beeld wat minder eenduidig, maar ook onder deze groep zijn veel mensen die eerder een vorm van taalonderwijs hebben gevolgd. Het lijkt erop dat mensen niet goed in staat zijn om na de cursus hun vaardigheden zelfstandig op peil te houden of uit te breiden.

In een tijd waarin het onderwijs aan volwassenen sterk onder druk staat, is dat een problematisch gegeven. Trajecten zijn korter en minder intensief dan voorheen en ze worden ook niet zonder meer voor iedereen betaald. Hoe zouden we mensen nu vanuit een kort en minder intensief traject kunnen ondersteunen om een meer autonome leerder te worden, iemand die in staat is zelfstandig vaardigheden te ontwikkelen en uit te breiden? Dat was de startvraag die leidde tot de ontwikkeling van het project Autonome Leeders.

Deja vu

‘Ik heb wel een deja vu!’ , was de reactie van een ROC-manager met wie we over het project spraken. En inderdaad is aandacht voor zelfstandig leren en versterking van leervaardigheden niet nieuw. Vanaf de jaren ’60 van de vorige eeuw is er door verschillende leerpsychologen, pedagogen en ook taalkundigen geschreven over autonomie als belangrijke factor voor leersucces.

De theorie heel kort

Een belangrijke grondlegger is Carl Rogers, die in 1963 zijn boek *Leren in Vrijheid* schreef. ‘The only person who is educated is the one who has learned how to learn and change’, aldus Rogers. Rogers stelt dat de mens een aangeboren neiging heeft tot ontwikkeling en ontplooiing, en dat hij zelf weet hoe hij moet leren en veranderen. Hij heeft daarbij alleen iemand nodig die hem steunt.

Dat is in de lijn met de motivatietheorie van Ryan en Deci (1985, 2001). Zij stellen dat mensen drie basisbehoeften hebben als voorwaarden voor gemotiveerd leren en ontwikkelen: competentie (merken dat je de taak aan kan, dat je er zelfs goed in bent), autonomie (het gevoel de regie te hebben over je leerproject) en verbondenheid (het gevoel dat je iets samen doet, dat je deel uitmaakt van een geheel).

In het taalonderwijs wordt Holec gezien als de grondlegger van het autonome taalleren. Zijn ideeën vormden de basis onder het Europese taalportfolio. Volgens Holec is een autonome taalleerder iemand die zelfstandig doelen stelt, inhoud, leermiddelen en technieken kiest, de voortgang bewaakt en het leerproces evalueert. In tegenstelling tot Rogers gelooft Holec niet dat deze vaardigheden aangeboren zijn. Ze moeten worden geleerd (Holec, 1979).

Wat is er nodig?

Wat is er nodig om mensen toe te rusten met die competenties die hen in staat stellen zelfstandig basisvaardigheden¹ te leren? En welke rol kan de docent spelen bij het ontwikkelen van die competenties?

Een eerste voorwaarde voor autonoom leren is dat je in staat bent te analyseren waar je problemen zitten. Hoe nauwkeuriger je dat kunt aangeven, hoe gericht je het probleem kunt aanpakken. Leerders verschillen in hoe goed ze in staat zijn die noden te formuleren. Sommigen komen niet veel verder dan 'beter schrijven' of 'leren werken met de computer'. Anderen kunnen concreter aangeven in welke situaties ze de vaardigheden nodig hebben of voorbeelden noemen van werkgerelateerde teksten die voor problemen zorgen.

Met alleen een leerwens formuleren, ben je er nog niet. De leerder moet vervolgens:

- een idee formuleren over het soort activiteiten dat hem kan helpen om zijn leerdoel te bereiken.
- leermiddelen kunnen vinden;
- tijd maken om te oefenen;
- in de gaten houden of het leren goed gaat, of de leermiddelen geschikt zijn en of het leren bijdraagt aan het oplossen van het probleem of het bereiken van het doel.

Een leerder die na het signaleren van zijn leerbehoefte op enig moment naar een onderwijsaanbieder stapt, legt vrijwel altijd de verantwoordelijkheid voor de volgende stappen bij de docent. De docent kan zich meer of minder bewust zijn van de eigen verantwoordelijkheid van de leerder, maar meestal aanvaarden docenten een groot deel van de regierol: de docent (of breder: de aanbieder) kiest de leermiddelen, plant de lessen, geeft huiswerk, toetsen en scores en bepaalt uiteindelijk of de trajectdoelen bereikt zijn. De docent en de school definiëren daarmee zowel hun eigen rol als die van de leerder. De leerder aanvaardt deze rolverdeling en bouwt daarmee een beeld op van rollen en taken: leren doe je op school. Daar weten ze hoe dat moet. Echter, na afloop van het traject is deze leerder wel onthand: het leren is klaar, *what 's next?*

Een allereerste uitdaging is dus het herverdelen van verantwoordelijkheid en regie. De leerder moet bereid zijn de regie over het leren te nemen.

Leerstrategieën

Weten hoe hij de leertaken kan aanpakken is de volgende stap. De leerder heeft daarvoor leerstrategieën nodig. Een strategie is een bewuste actie die het bereiken van het leerdoel vergemakkelijkt. Vaardige leerders onderscheiden zich door het effectief gebruik van strategieën. We kunnen strategieën onderscheiden voor het aanpakken van verschillende leerprojecten: bewuste acties om te zorgen dat je woorden onthoudt, informatie uit een tekst kunt halen of tot de goede uitkomst van een rekenprobleem komt. Er zijn talloze strategieën te onderscheiden en wat het beste werkt kan van leerder tot leerder verschillen. Maar leerders die ontdekt hebben wat voor hen werkt, hebben het gereedschap aan boord de strategie ook 'in het echte leven', naast en na de cursus, in te zetten. Een antwoord zoeken op de vraag 'hoe pak ik dit het beste aan, wat werkt voor mij?', is dus een zinvolle invulling van een leertraject.

---

¹ In dit project richten we ons op 'literacy'. Het Engelse woord literacy is breder dan het Nederlandse geletterdheid. Het omvat taal tot het niveau dat nodig is om zelfstandig te functioneren. Het omvat naast taal ook rekenen en digitale vaardigheden.

Coaching

Het gedrag van docenten heeft grote invloed op het gedrag van leerders. Een nieuwe leerder in een traject heeft de neiging uit te vinden wat er in de cursus verwacht wordt en daarin mee te gaan. Als het echt niet past bij wat hij wil, zal hij eerder de cursus verlaten dan de gang van zaken ter discussie stellen. Verandering begint dus bij de docent. Wij denken dat de rol van de docent als ondersteuner van autonoom leren, die van een coach is. Een coach ondersteunt de leerder tijdens de weg naar zijn leerdoelen. Zij helpt de leerder reflecteren en doet dat door actief luisteren en door het stellen van vragen. De coach werkt vanuit vertrouwen in de leerder en straalt dat vertrouwen ook uit. Een coach accepteert de inzichten en wensen van de leerder en praat met hem op basis van gelijkwaardigheid. Als de coach denkt dat een bepaalde leerstrategie handig kan zijn voor de leerder, dan kan zij de leerder uitnodigen om de strategie te proberen. De coach zet dan even een ander pet op, zeg maar de lespet. Vanuit deze rol kan ze voordoen hoe de leerstrategie kan worden toegepast. Het is de leerder die uiteindelijk over de bruikbaarheid voor hem of haar oordeelt.

Pilots

Is het realistisch om van een laagvaardige leerder te verwachten dat hij de benodigde competenties kan ontwikkelen? En kan dat binnen een beperkte tijd? Dat onderzoeken we de komende maanden in pilots in Den Haag, Utrecht, Amsterdam en Rotterdam. Na afloop zullen we hierover graag weer berichten.

Het project Autonome leerders heet voluit: Autonomous Literacy Learners- Sustainable Results. Het is een internationaal project dat met een Europese subsidie (Erasmus+) wordt uitgevoerd door ITTA en Stichting Melkweg⁺, samen met partners uit de UK en Duitsland. Aan het Nederlandse projectdeel dragen ook de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht) bij. In deze gemeentes vinden pilots plaats. Meer informatie vindt u op :

- www.itta.uva.nl/projecten/zelfstandig-leren-lezen-en-schrijven-duurzame-geletterdheid-51
- www.melkwegplus.nl